

TATOVERET AF PSYKIATRIEN

– synspunkter fra en tilværelse med sindslidelser

“Som deprimeret kan du sidde i et uheroisk limbo, ofte sammenstuvet i et tvangsfællesskab, forgræmmet, med kaffe i spandevís, radio- og tv-lyde, indespærring og mad til tiden. Dagens psykiatri kan hjælpe, med medicinering, professionel omsorg på de givne betingelser og måske især ved at tage ansvaret fra dine skuldre i en periode. Vi er jo ikke byggede som en Atlas, til selv at være eller bære en hel klode.”

Hvordan starte? Fint ville det være, om jeg kunne fremstille mine psykiatrierfaringer som en ædel, heroisk kamp for tilværelsen. Det kan jeg ikke; og en legitim grund hertil er, at psykiatrien også idag “tatoverer” dig; næsten alle psykiatriske “klienter” eller psykisk syge erfarer, at livet ændrede sig ved det første møde med psykiatrien. På tysk findes et udmærket udtryk, “Psykiatrie-Betroffene”, – oversat: “psykiatri-ramte”; hermed betegnes, at næsten alle i deres fortsatte liv er “ramte”; resten af tilværelsen kan der være perioder med meget lav selvfølelse, talrige pinagtige minder, som ikke bare stammer fra psykisk sygdom men i ligeså høj grad fra mødet med en klinisk praksis, som ikke kun helbreder men også invaliderer.

Gudskelov har psykiatrien ændret sig siden dårekisternes dage og fremfor alt siden 2. Verdenskrigs medicinske eksperimenter og organiserede “medlidenhedsdrab” (“eutanesi”). Udviklingen indenfor psykoterapi men især med chlorpromazin og beslægtede psykofarmaka indebar nye behandlingsformer. Vor tids hospitalspsykiatri indespærrer og beholder ikke længere folk på samme måde; til gengæld genindlægges patienterne hyppigt. På trods af, at den massive anvendelse af psykofarmaka kun kan være symptombehandling i de allerfleste tilfælde, så har medicinen og medicinalindustrien sejret idag, – desværre på bekostning af en psykoterapeutisk indsats og forskning. Psykiatrien har nu ikke primært brug for flere økonomiske ressourcer; vigtigere er det at hjælpe patienterne til et bedre liv på et kritisk og humanistisk sundhedspolitisk og videnskabeligt grundlag. Men det kræver mod at indrømme egne begrænsninger, manglende viden og kompetence. I det mindste burde dog førstegangs-indlagte sikres en ret til dækkende “medicinfrie” behandlingstilbud.

Hvordan starte med at fortælle mere konkret om “sindslidelse”? Jo, idag kan

Tekst & tegning af Jørgen Rud

jeg sige, at jeg fik en "psykiatrisk ungdom": fra et totalt sammenbrud som 23-årigt kold-krigs-barn til en ny paranoid indlæggelse som 31-årig, der – set i bakspejlet – førte til en svær depression som 33-årig. Der er megen fortrængning, skam og nedtur forbundet med indlæggelserne, men heldigvis også – set gennem hullerne, perforeringerne i sindet – mange stærke, gode oplevelser især ved at møde venlige professionelle og lidelsesfæller.

Måske startede det allerede i nogle omklædningsrum i folkeskolen med drillerier om, at jeg som dreng havde utilladeligt meget "flødeskum" i brysterne; chokeret fik jeg en fornemmelse af at være kropsligt forkert, – en følelse, som blev siddende i mig i mange år. Men en fornemmelse af, at noget var helt galt, begyndte nok med min mors uforklarlige, pludselige sygdom og død; brændemærket blev jeg en frygtelig stund, mens jeg holdt hende i hånden, snart ødelagt af skyldfølelse og en omsigribende nervøsitet. Men jeg "lærte" at skjule dette: især ved at forholde mig tavs; herved mente jeg at være mindst udsat for at røbe en dybt foruroliget sindsstemning; med tiden fik jeg det kanaliseret over til en mere overkommelig frygt for at falde igennem socialt, ved at ryste på hænderne eller græde.

En tungere form for sindslidelse begyndte omkring årsskiftet 1983-84. Som et meget ambitiøst og usikkert barn af et koldkrigs-forbrugersamfund blev jeg stærkt knyttet til fredsbevægelsen som aktivist. Vi var mange, som ud fra saglige vurderinger frygtede, at terrorbalancen kunne føre til krig i Europa med brug af atomvåben. Nutidens bagkloge "historie-forvrængere" glemmer datidens kompleksitet

og polariserede magtforhold. Der var mange af os, som mødtes i skred fra tilfrosne sjæle, som sjældent havde fundet frirum til at udfolde os i et tillidsfyldt miljø.

Kort fortalt, der skete det, at en paranoid disposition, som især var blevet præget ind i mig gennem et anstrengende universitetsophold og rejsen rundt i USA, eskalerede. Jeg prøvede at dulme nerverne med alkohol og joints, men misbruget viste uventet tænder. Det endte i en lang, afsindig vinternat, hvor en vildt associerende bevidstheds-strøm og en privat-mytologisk fantasiverden satte sig igennem. Jeg troede tilsidst, at mit stereoanlæg var trådløst forbundet med satellitter, stjerner og den universitetsradio i Georgia, hvor jeg havde arbejdet som frivillig. Natten blev en rædselsfuld gyser med olie, kzeleje, sæbe, massegrave, elektriske stikkontakter og telepati. Jeg "ofrede" et egensindigt og mangesporet, opsvulmet manuskript om kulturens militarisering til skraldespanden. I mine almagtsfantasier var værelset blevet "connected", tilsluttet og aflyttet, og mit stereoanlæg var den tekniske kerne i en slags kommandocentral, hvorfra jeg deltog i opløbet til en verdenskrig. Men jeg kunne ikke udholde eller rumme disse forestillinger og transmissioner. En smule hjalp det at gøre sig "lille" og stumt appellere om fred i en

slags bøn. Før dette havde stereoanlægget fået et håndkantslag. Men angsten meldte sig nu kraftigere end nogensinde. På et tidspunkt ringede jeg min fars nye kone op og troede, at hun var min afdøde mor i en ny inkarnation. Jeg var kommet for langt ud, var dødsens ræd og hallucinerende. Der syntes ikke at være andet at gøre end at få mig indlagt på Psykiatrisk Hospital i Risskov. Herindefra, som i en slags "undervandsbåd", bredte paranoiaen sig og antog nye skikkelser. Men her dukkede også en ny med- og modspiller op: psykofarmaka, som kan bringe ethvert menneske til sygdomserkendelse.

Årevis senere har jeg flere gange tilladt mig den tanke, at vi måske var en række sjæle, globalt fordelt, som ved at "ofre" dele af vore koldkrigs-bevidstheder og helbred var med til at få verden igennem et nåleøje omkring 1984.

Mere problematisk er det at fortælle om depressionen små 10 år senere. Hvordan fortælle om hundreder af formiddage, hvor den medicinerede søvntilstand pinagtigt blev forlænget så længe som muligt ind i formiddagens klokke, – hvordan vilje og selvrespekt langsomt blev udhulet? Hvordan det var at holde op med at tage medicin, hvorefter

søvnløshed, stadige selvbeprejelser meldte sig? Hvordan fortælle, at der ligesom var nogle relæer indeni sindet, som syntes at være gået i stykker? Hvordan fortælle om en lammende tristhedsfølelse, – hvordan den indre, mentale transport fik noget rugende, nagende, eroderende over sig?

Idag véd jeg, at det, at vi som mennesker er inde, erindrende i tilværelsen, indsatte og udsatte, er væsentligt. Erindringen er – til forskel fra hukommelsen – en kreativ evne, hvormed vi kan skabe sammenhæng. Den hænger sammen med de første "ja'er" og "nej'er", med de første følelser af glæde, begær, tugt m.v.

Og nogle gange må du droppe "ærligheden" og hukommelsen for istedet at handle i retning af at få tilværelsen til at hænge sammen.

Idag tror jeg, at den vigtigste grund til overlevelse gennem min "psykiatriske ungdom" har været, at nederst – som en ballast for erindring og bevidsthed – var jeg heldig ved i de tidligste år at have en tryk og kærlig opvækst i en kernefamilie. Min hverdag er dog stadig ofte angstpræget.

Som psykisk syg er du ramt på "jeg'et/selv'et", både personligt og i forhold til de mere kollektive former "selv'et" finder i tidsalderen og kulturens hele stofskifte med den øvrige natur. Og dette er næsten så tæt på, som det kan komme, idet vi som regel sætter det personlige selv op som en højeste instans. En svær depression kan faktisk være ligeså alvorlig som en svær hjertelidelse. Som deprimeret kan du sidde i et uheroisk limbo, ofte sammenstuvet i et tvangsfællesskab, forgræmmet, med kaffe i spandevise, radio- og tv-lyde, indespærring og mad til tiden. Dagens psykiatri *kan* hjælpe, med medicinering, professionel omsorg på de givne betingelser og måske især ved at tage ansvaret fra dine skuldre i en periode. Vi er jo ikke byggede som Atlas, til selv at være eller bære en hel klode.

Idag har asyl-tankegangen tabt for meget terræn: det at psykisk syge har brug for et fristed og en frigørelse på afstand af det miljø, som medvirkede til sygdommen. De psykisk syge er – sagt med tidens term – måske samfundets største "tabere". Når du udskrives er du sjældent "rask"; du er hjulpet udaf den helt akutte nød og lidelse og bragt

indunder en nogenlunde tålelig kemisk klokke; du fokuserer meget på at sove, spise, drikke og andre helt primære processer.

De få psykisk syge i gadebilledet er bemærkelsesværdige; de repræsenterer nemlig også de mange hjemmesiddende, som ofte har det endnu værre. Det kan ikke forbavse, at mange med et desperat forsøg på en form for "værdighed" og selvbestemmelse forsøger et selvmord. Som A. Artaud har beskrevet det, så begik Van Gogh ganske vist selvmord, men det var i ligeså høj grad hans samtidige, der "selvmyrdede" ham.

En god behandling af syge mennesker – i det hele taget af de "svage, afvigende, anderledes" er simpelthen en prøvesten for et samfunds demokrati og civilisation. Enhver voksen person burde have selvindsigt nok til at vide, at han selv kan blive syg og ende i en behandlingskrævende situation. Men de fleste finder legitime veje til en sund selv-hævdelse og -opretholdelse; men – kynisk udtalt – hertil hører også en skyggeside: at man er dygtig til at give "Sorte-Per" videre, og de psykisk syge mærkes på krop og sjæl af en kultur, som i sine værste stunder praktiserer åndelig kanibalisme og lægger kollektivt-psykisk affald af hos de psykiatriske hospitaler.

Sandt er det, at psykisk sygdom ikke bare er en privat, enkeltpersonlig misère – faktisk lever de psykisk syge nogle generelle (mis)forhold ud, som er væsentlige for hele kulturens overlevelse. Nu er vi såvel kultur-bærere som kultur-skabere; vi har stadig fællesskab og er solidariske på mange måder. Men vi er også som enkeltpersoner udsatte for en historisk betinget risiko for at geråde ind i sinds-lejer, som er præget af overdrevne al- og afmagts-følelser. De psykisk syge afsoner her i en vis forstand straffen for den kollektive misère, at det moderne menneske uden guddommelig beskyttelse strander på selvbevidstheden som garant for en sikkerheds- og trygheds-følelse.

Men "selv'et" er en plastisk, nærmest uendelig størrelse; og angsten har her rigelig med plads til at etablere sine elendige templer. Vi kan ikke rigtig dele "angsten" med hinanden, – men vi kan mødes ved de få "vandhuller", der findes – på venskabelig fod og prøve at tilvejebringe mening, at transformere galskab og angst. Det forudsætter en medmenneskelig indsats, – men for mange mennesker kan det være en redning at erfare, at med "kærlighed", "venskab" og "solidaritet" skal du ikke altid henvises til dig selv, – det findes også udenfor dig selv, som en mulighed mellem mennesker, det findes i livet, i universet.

Formfragen I

glidende identificeringer

til Tai Chi: tiggende sin stolthed rykvist mindre, tømmende sig indtil sort-hvide resonanser, svirpende i erindringer gennem buskadsene til en formiddags lysning – som sommerfuglens hvidbrogede flugtlinjer, som buskene atter flagrende i et fraktalt rutenet, sådan var Tai Chi's selvforsvar

kroppen kan slås ihjel, men sindet er dit eget
kulde-zoner fortegnelser. at være bundet af erindringer om indespærring.

at være engageret i erkendelsesprocesser i øvrige stofskifter

rig kone er en kunstners eneste håb

luksus-parodi om Skt. Sebastians ørkendrag

glansen, hårdheden, farven, gennemskinneligheden, renheden, slibningen og størrelsen, kontante mål.

formfragen: grabberne, fingrene, rækker af gestikker
(styrepind. kroppens kompas)

“are we ready to make the sacrifices?”

25% af alle fuglenes arter vil være uddøde om 25 år, siger de mest henholdende biologer

blodet, neglene, lungerne

hun er i mit hoved

på vej gennem ødemarken med et
læs grise kroppe

hvis du ikke havde mad,
ville du så ikke dræbe en elefant?

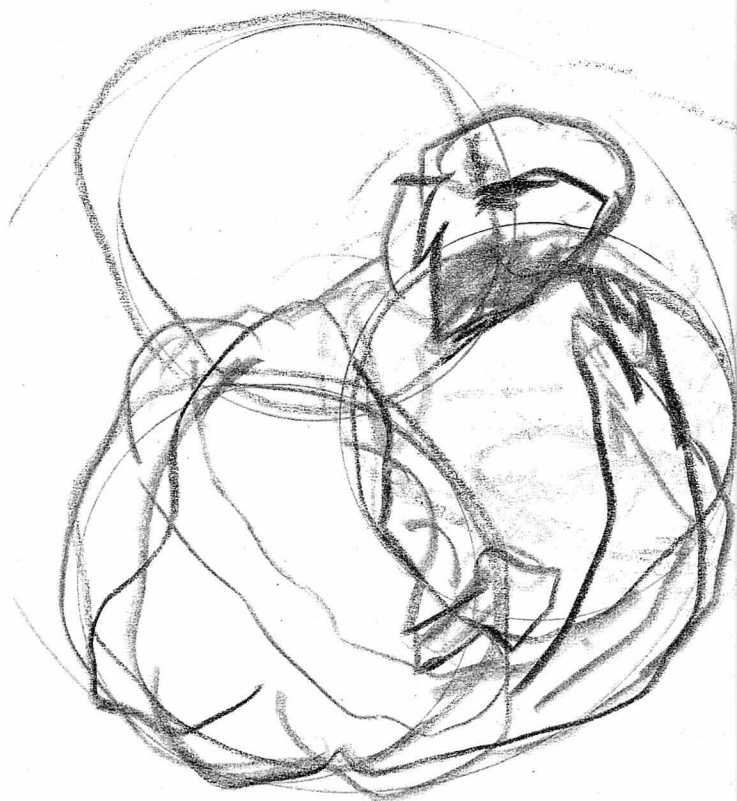
don't murder me

elsk mig som en milliardende-del

gradvise overgange,
nutidernes forlængelser

styrtende gennem forede skakter,
hovedkulst begærende at være bedre
foret

sprogets gun pegende indi ørets
labyrinth/lrr-Garten, paraderne sænkes.
at tage hul på nye sider. erindringer i
lag, tættere ved de døgn, hvorom de
sjældent om aldrig talte

Formfragen II

Formfragen: gørende forandringer og gentagelser i sproglige former

roterende i en almagts-afmagts-roulette –

du kan ikke kapsle de gode oplevelser ind og bære dem som en medalje på brystet/at tone rent mod de fedtglinsende vægge på portvins-højhuset – mens vi følges ad til et supermarked, et forbindelsesled –

en prøve

at prøve

livet er jo dejligt

og hvortenkelt menneskes oplevelser har også en fakticitet til sig i deres forløb. at have blik for det minimale. i myriader.

åh, de få møder ved vandhullets bred

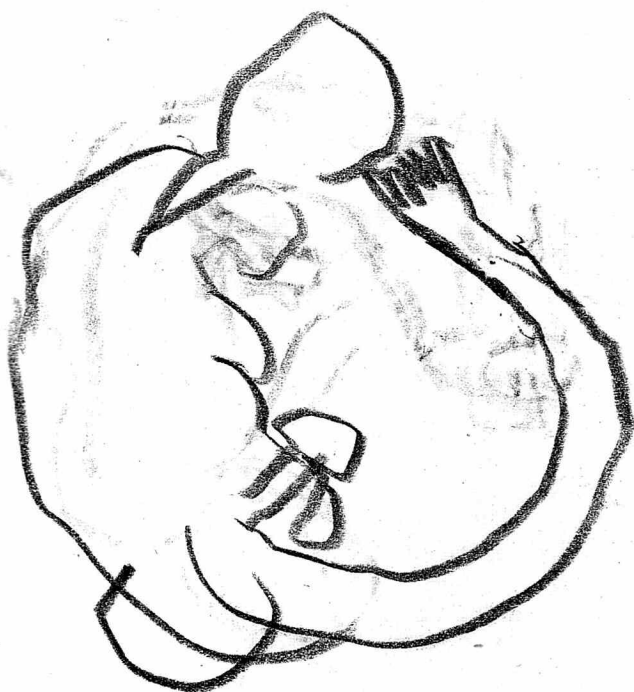
broerne indi harmo-dis-harmonierne

ponerse en el medio del camino, midt på vejen

udsagnene må gøres og gives i visse former, strukturer

stykkevis er vi stablede i uordentlige bevægelser i knoglernes rad
geledder perforeres af de hullede timer

i første række (Antwort/Svar): at bevare en frihed overfor sig selv
konkylie-stemmer, konkylie, i eftermiddagens dis (collagestumper)

Jørgen Rud er kunstner, bosiddende i Århus.

at starte et sted, hvorfra der har været talrige begyndelser til holdbare livs-lejer. de steder hvorfra vi rejser os dagligt

værn (de levende hegn), at forsvare flere virkeligheder
privatmytologiske manøvrer og punkteringer af bobler
tungens vedhæng, halsens hanke, kraniets skål, knoglernes indvendige kontaktbehov, mundvandets oprindelse, hele tiden forbindende sig til noget, sluttende sig til nog et. bort fra nog et andet. sivende igennem til idag i bunden af en skal.

akvariefornemmelser – omskrivninger af en klagesang. fra kæbernes fæste til tæernes fæste, føddernes tilstedeværelse som dele af een selv. afgang, hændernes krumme afgangsbaner. rum til at være i. frakørsler for klimatiserede, påklædte mennesker. siddende på bagerste række, gnaskende nødder som i en zoologisk have

august 1990